

EVANKELIS-LUTERILAISEN USKONNON KOE 25.9.2015 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Uskonnonopetuksen keskeinen tehtävä on perehdyttää opiskelija omaan uskontoonsa. Tämän ohessa perehdytään myös muihin uskontoihin näiden omista lähtökohdista. Uskontoa tarkastellaan monipuolisena ilmiönä, joka kytkeytyy moraaliin, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Tällöin hyödynnetään uskontojen omia lähteitä sekä teologista ja uskontotieteellistä tutkimusta ja medioiden välittämää ajankohtaista materiaalia.

Uskonnon kokeessa arvioinnin kohteena on uskonnon oppimäärän asiasisällön tuntemus sekä keskeisten uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Lisäksi arvioinnin kohteena on taito tarkastella kriittisesti uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevaa tietoa, esimerkiksi analysoimalla kuvia, tilastoja ja tekstipohjaisia aineistoja. Hyvä vastaus on jäsenelty ja asiasisällöltään johdonmukainen. Se ilmentää myös uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien tietojen itsenäistä hallintaa sekä taitoa soveltaa ja kehittää tietoja. Pohdintaa vaativissa vastauksissa opiskelijan tulee kyetä kirjoittamaan uskonnon kysymyksistä analyttisesti ja ongelmaa eri näkökulmista arvioiden.

Tehtävä 1

Vastauksessa kukin henkilö liitetään oikeaan uskontoon ja hänen asemaansa kyseessä olevassa uskonnessa on eritelty. Imaami on islaminuskon, paavi on kristinuskon (roomalaiskato-lisen kirkon) ja rabbi juutalaisuuden johtohenkilö.

a)

Imaami on muslimiyhdyskunnan hengellinen johtaja. Hän on uskonoppinut, ja hänen tehtäviinsä kuuluvat mm. perjantairukouksen johtaminen, Koraanin tulkinta ja opetus. Sunnalaisuudessa imaami vastaa paikallisyhteisöjen uskonnollisista toimituksista. Šiialaisuudessa imaami on armoitettu, joka voi antaa jumalallista ilmoitusta. Islamilaisissa valtioissa imaamil-la on myös poliittinen johtoasema esim. lain tulkitsijana ja säätäjänä.

b)

Paavi on Rooman piispa, katolisen kirkon ylin hengellinen johtaja ja Vatikaanin päämies. Asemaltaan paavi on Kristuksen käskynhaltija maan päällä ja erehtymätön puhuessaan uskon asioista viran puolesta (*ex cathedra*). Paavin asemaa perustellaan Raamatulla sekä kirkon perimätiedolla. Häntä pidetään apostoli Pietarin seuraajana. Kardinaalien kokous eli konk-laavi valitsee paavin. Paavin tehtävä on periaatteessa elinikäinen.

c)

Rabbi tai rabbiini on juutalainen uskonoppinut sekä uskon ja lain opettaja. Hänen roolinsa juutalaisessa yhteisössä on moninainen. Opetuksen lisäksi rabbi tulkitsee ja soveltaa juutalaista lakia, johtaa synagogajumalanpalvelusta sekä edustaa seurakuntaa ulkopuolelle.

Tehtävä 2

Hyvässä vastauksessa nimetään neljä Uuden testamentin evankeliumia ja kuvataan lyhyesti niiden sisältöä. Vastauksessa annetaan esimerkkejä siitä, miten Jeesuksen elämänvaiheita ja opetuksia kuvataan perusteellisesti tai ristiriitaisesti. Kysymys Jeesuksen historiallisuudesta ja evankeliumien Jeesuksen elämää koskevat kuvaukset osataan liittää evankeliumien kirjalliseen luonteeseen ja/tai syntyhistoriaan. 3 pisteen vastauksesta käy ilmi, että evankeliumit ovat Jeesuksen elämää, kuolemaa ja opetusta tulkitsevää julistusta eivätkä esimerkiksi historiankirjoitusta tai elämäkertaa. 5–6 pisteen vastauksessa kysymys liitetään myös evankeliumien syntyhistoriaan eli niiden kirjoitusajankohtaan, suulliseen/kirjalliseen perimätietoon, keskinäisiin kirjallisiin suhteisiin ja/tai kirjallisiin erityispiirteisiin. Ansiokkaassa vastauksessa evankeliumit osataan suhteuttaa osaksi antiikin kirjallisuutta, joka ei noudata modernin historiankirjoituksen periaatteita.

Tehtävä 3

Englannin kuningas Henrik VIII halusi saada avioeron ensimmäisestä vaimostaan. Paavi ei suostunut tähän, minkä seurauksena Henrik VIII sanoi irti yhteydet Roomaan ja katoliseen kirkkoon. Näin Englantiin muodostui omanlaisensa reformaatio, jonka tuloksena syntyi anglikaaninen kirkko. Sen opissa, jumalanpalveluselämässä ja organisaatiossa on piirteitä sekä katolisesta että protestanttisesta perinteestä. Hyvässä vastauksessa esitellään tarkemmin anglikaanisen kirkon pääpiirteitä. Anglikaaninen kirkko on levinnyt myös Englannin ulkopuolelle siirtomaavallan aikana.

Tehtävä 4

Tehtävässä etsitään nimenomaan yhteisiä piirteitä. Historialliselta taustaltaan protestanttisten liikkeitten juuret ovat reformaatiossa ja sen jälkeisessä kehityksessä. Opilliset painotukset liittyvät enemmän kalvinismiin. Liikkeet ovat syntyneet Euroopassa tai Yhdysvalloissa. Ne ovat tulleet Suomeen 1800–1900-lukujen taitteessa. Liikkeitten saapumiseen ja toimintamahdollisuuksiin ovat vaikuttaneet mm. vuoden 1889 eriuskolaislaki sekä vuoden 1923 uskonnonvapauslaki. Suhde valtiovaltaan on rakentunut vapaakirkollisesti. Liikkeet korostavat henkilökohtaista uskoa, ja useimmilla on uskovien kaste (poikkeuksena metodistit). Usein uskon odotetaan näkyvän elämäntavoissa ja jäsenten odotetaan elävän yhteisön moraalisääntöjen mukaan. Uskonnollisia kokemuksia arvostetaan. Koska liikkeissä ei ole varsinaista pappisvirkaa, saarnaajien ohessa maallikoilla on paljon vastuuta. Kirkollisveroa ei ole, ja toiminta rahoitetaan seurakuntalaisten lahjoituksilla ja valtionavustuksella. Suomen vapaakristillinen neuvosto (SVKN) on protestanttisten liikkeitten yhteinen neuvottelu- ja yhteistyöelin. Korkeimpiin pistemääriin päästään vastaamalla monipuolisesti ja konkreettisia esimerkkejä käyttäen.

Tehtävä 5

Hyvässä vastauksessa luterilaista käsitystä työstä peilataan viimeaikaisiin muutoksiin työmarkkinoilla. Tällaisia ovat mm. työttömyyden ja irtisanomisten lisäksi erilaiset pätkätyöt (vrt. oheismateriaali). Luterilainen käsitys työstä juontaa juurensa reformaattori Martti Lutherin näkemyksiin työstä kutsumuksena, lähimmäisen palvelemisena ja yhteisen hyvän edistämisenä. Luther tarkasteli työtä myös regimenttiopin valossa. Sen mukaan työ kuuluu Jumalan maallisen regimentin eli hallintavallan piiriin ja jokainen työntekijä on Jumalan työtoveri toimimalla omassa ammatissaan tai toimessaan. Luterilaisessa näkemyksessä korostuu kaikenlaisen työn samanarvoisuus. Tällainen näkemys työstä ei välttämättä edellytä palkkatyötä vaan antaa tilaa erilaisille työmuodoille. Hyvässä vastauksessa luterilaista käsitystä työstä tarkastellaan niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Vastauksessa on viitattu annettuun materiaaliin.

Korkeimmissa pisteissä luterilainen työn käsitys tulee erottaa niin kutsutusta protestanttisen työn etiikasta, johon se usein virheellisesti sekoitetaan. Protestanttisen työn etiikan lähtökohta on reformoidussa kristillisyydessä ja erityisesti sen kalvinistisessa suuntauksessa. Siinä työ yhdistetään henkilökohtaiseen ja taloudelliseen menestymiseen yhteiskunnassa. Työntekijän arvoa mitataan ahkeruuden, tunnollisuuden ja rehellisyyden valossa. Taustalla on myös predestinaatio-oppi: pelastus linkitetään työhön ja siinä menestymiseen.

Tehtävä 6

Vastauksessa kukin käsite määritellään selkeästi ja liitetään oikeaan uskontoon. Yhteen pisteeseen ei riitä pelkkä uskonnon tunnistaminen vaan siihen vaaditaan jotakin tietoa myös itse käsitteestä. Kahteen pisteeseen tarvitaan sekä uskonto että selkeä käsitelmääritelmä.

a)

Bar mitsva, ”lain poika” tai ”käskyn poika”, on juutalainen juhla ja siirtymäriitti, jota vietetään pojan tullessa 13-vuotiaana uskonnollisesti täysi-ikäiseksi. Tällöin hänestä tulee uskonnollisessa mielessä täysivaltainen yhteisön jäsen. Hän voi osallistua jumalanpalvelukseen pukemalla rukousviitan ylle ensimmäistä kertaa, hän saa käyttää rukouskoteloa sekä lukea Tooraa jumalanpalveluksessa.

b)

Dharma on sekä hindulainen että buddhalainen termi. Hindulaisuudessa se tarkoittaa useita asioita, kuten elämänohjetta, lakia tai pelkästään uskontoa. Dharma tarkoittaa sitä elämäntapaa ja niitä velvollisuuksia, joita kullakin on oman luokkansa (kastinsa ja asemansa) mukaan. Buddhalaisuudessa dharma tarkoittaa Buddhan opetuksia ja neuvoja, jotka auttavat ihmistä saavuttamaan valaistumisen. Kahteen pisteeseen tarvitaan käsitteen määrittely sekä hindulaisuudessa että buddhalaisuudessa.

c)

Umma on islamilainen yhteisö. Tavallisesti sillä tarkoitetaan muslimien maailmanlaajuisia yhteisöä, jolla ei kuitenkaan ole konkreettista organisaatiota. Termiä käytetään myös puhuttaessa tietyistä uskovien yhteisöistä, jonka jäsenet käyvät rukoilemassa samassa moskeijassa.

Tehtävä 7

Vastauksessa *Raamatun* asemaa ja sen pysyvyyttä maailmanhistorian myydyimpänä teoksena perustellaan muun muassa seuraavista näkökulmista:

- kristittyjen pyhä kirja
- vaikutus länsimaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan (esim. lainsäädäntö, filosofia, taide, elokuva, kirjallisuus)
- käyttöyhteydet (inspiraation lähde kirjallisuudessa, taiteessa, elokuvissa)
- vertailua muihin ideologioihin (esim. Mao Zedongin *Pieni punainen kirja*) tai uskonnollisiin (esim. *Koraani*) kirjoihin (vrt. materiaali)
- vertailua kaunokirjallisiin teoksiin (vrt. materiaali)
- yksityinen ja yhteisöllinen käyttö rituaaleissa ja opetuksessa
- lähetystyö ja *Raamatun* kääntäminen

Ingressissä olevaa materiaalia voi käyttää hyväksi vastauksessa, ja integrointi äidinkieleen on ansio.

Tehtävä 8

Vastauksessa vastuullista kuluttamista tarkastellaan kristillisen etiikan näkökulmasta. Kristillisessä etiikassa ihmisen hyvinvointi ja onnellisuus eivät edellytä materialistista, kuluttamiseen perustuvaa elämäntapaa, vaan hyvän elämän ja onnellisuuden perusta rakentuu uskon, toisten huomioon ottamisen (kultainen sääntö) ja kohtuullisuuden varaan.

Vastauksessa voi pohtia muun muassa seuraavia asioita:

- talouselämän ja kulutuksen väliset kysymykset (markkinatalouden lait, kuluttamisen rajat)
- kuluttamisen ja maailmantilan väliset yhteydet (ilmaston lämpeneminen, ekosysteemien heikkeneminen, lajien katoaminen)
- kulutuskulttuurin syntyhistoria (1900-luvun alku, juppikulttuuri)
- ympäristöteologiset kysymykset
- kuluttaminen ja arvot
- kuluttaminen ja onnellisuus
- kierrätyskulttuuri (lajittelu, kirpputorit, roskisten dyykkaus)
- yksinkertainen elämäntapa

Korkeimmissa pisteissä vastuullista kuluttamista tarkastellaan useista edellä mainituista näkökulmista monipuolisesti ja syvällisesti kristillisen etiikan näkökulmasta.

Tehtävä +9

Kysymys jakautuu selkeästi kahteen osioon.

Kysymyksen a-kohdassa tulee selvittää kristikunnan *merkittävimmät* jakolinjat historian eri vaiheissa ja eritellä *keskeisiä* jakautumiseen johtaneita syitä. Merkittävimmät jakolinjat ovat seuraavat:

- idän ja lännen kristillisyyden hidas eriytyminen (kulttuuriset, kielelliset, opilliset, maantieteelliset ja poliittiset syyt) ja lopullinen ero vuonna 1054 idän kreikkalaiskatoliseen eli ortodoksiseen kirkkoon ja lännen roomalaiskatoliseen kirkkoon
- reformaatio 1500-luvulla ja sen myötä syntyneet protestanttiset kirkkokunnat: luterilainen, anglikaaninen ja reformoitu kirkko
- reformaation taustalla renessanssi-humanismin kirkkokritiikki, Lutherin kritiikki paavin valtaa ja katolista pelastusoppia kohtaan
- 1800–1900-lukujen taitteessa syntyneet protestanttiset liikkeet, esim. metodismi, baptismi, helluntaiherätys, adventismi ja Pelastusarmeija
- taustalla mm. uskonnonvapaus, kirkollisen yhtenäiskulttuurin murtuminen, liberalismi, individualismi, herätys- ja pyhityskristillisyyden nousu Englannissa ja Yhdysvalloissa, sosiaalinen tilaus

Kysymyksen b-kohta koskee ekumeniaa eli kristillisten kirkkojen välisiä yhteyspyrkimyksiä. Vastauksessa tulee eritellä kirkkokuntien välillä olevia suurimpia erottavia kysymyksiä ja tarkastelu rajataan opillisiin kysymyksiin. Tällaisia ovat muun muassa

- virkakysymys: pappeus / naispappeus / piispuus / paavin asema
- kasteen sakramentti (esim. lapsi- ja aikuiskaste)
- ehtoollisen sakramentti (ehtoollisyhteys mahdollista joidenkin kirkkokuntien välillä, mutta ei kaikkien)
- avioliiton sakramentti (esim. samaa sukupuolta olevien oikeudet)
- seksuaalieettiset kysymykset, joiden taustalla ihmiskäsitystä koskevat opit: abortti, eutanasia

Tehtävä +10

Hyvässä vastauksessa osataan lukea karttaa: buddhalaisuus syntyi Pohjois-Intiassa Siddhartha Gautaman valaistumiskokemuksen myötä ja levisi erityisesti munkkien matkassa eri puolille Aasiaa. Levitessään uuteen ympäristöön Buddhan oppi sai erilaisia tulkintoja ja painotuksia. Usein se sai piirteitä myös paikallisesta kansanuskosta.

Buddhalaisuuden tärkeimmät koulukunnat ovat jakautuneet alueellisesti. Sri Lankassa ja Kaakkois-Aasiassa (Myanmar, Thaimaa, Laos, Kambodža) vallitsee theravada-traditio, jota kutsutaan myös nimellä hinayana ("pieni vaunu"). Siinä painotetaan munkkiutta, luostarielämää ja mietiskelyä vapautumisen välineenä. Itä-Aasiassa vallitsee moni-ilmeinen mahayana-buddhalaisuus ("suuri vaunu"), jossa korostuvat palvontamenot. Tässä suuntauksessa tunnetaan myös erilaisia valaistumisen tiellä eteenpäin auttavia bodhisattva-hahmoja. Myös japanilainen zen luetaan tähän buddhalaisuuden haaraan. Tiibetin buddhalaisuus edustaa vajryanaa ("timanttivaunu"), jossa on sekä tantrisia että šamanistisia vaikutteita.

Buddhalaisuus on aina sopeutunut hyvin erilaisiin kulttuureihin ja kyennyt myös elämään rinnakkain kansanuskonnollisuuden kanssa tai sekoittunut siihen. Modernina aikana buddhalaisuus on levinnyt myös Aasian ulkopuolelle. Kyse ei ole vain siirtolaisuudesta, joka on tuonut buddhalaisuuden perinteiset muodot uusiin ympäristöihin. Myös buddhalaiset meditaatiotekniikat ovat saavuttaneet laajaa kiinnostusta länsimaissa. Joskus niissä on kysymys harjoitteista, joissa buddhalaisuus ei ole enää selkeästi esillä (esim. mindfulness).